

ÇOCUĞUN GÜVENLİĞİ İLKESİ İŞİĞİNDA KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR

Prof. Dr. Emine AKYÜZ

Konu iki başlık altında incelenmiştir. Önce genel olarak çocuğun güvenliği kavramı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun getirdiği yenilikler üzerinde durulmuştur. Daha sonra da anılan kanunda korunmaya muhtaç çocuklar hakkında öngörülen bakım tarzları çocuğun güvenliği açısından ele alınmıştır.

I. ÇOCUĞUN GÜVENLİĞİ KAVRAMI VE SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU KANUNU İLE GETİRİLEN YENİLİKLER

Çocuğun güvenliği hukukun temel ilkelerinden biridir. Fakat çocuğun güvenliğinden nelerin anlaşılması gerektiği kanunlarda açıkça belirtilmemiştir. Hatta hukuk literatüründe bile kavramın içeriğini her yönüyle belirleyen bir tanıma rastlanılmamaktadır. Bunda çocuğun güvenliği kavramının öncelikle Batı Hukuk doktrininde ve mahkeme kararlarında son yıllarda önem kazanmış olmasının rolü vardır. Fakat asıl neden bu kavramı tanımlamanın çok güç olmasıdır. Çünkü, çocuğun güvenliği çok çeşitli durumlarda ve çeşitli vesilelerle söz konusu olmaktadır. Bütün uygulama durumlarını kapsayan bir tanımın yapılması mümkün değildir. Ayrıca, kavramın kanun koyucu tarafından tanımlanmaması onun sosyal bilimlerin gelişen ve değişen verilerine uygun biçimde yorumlanmasına ve içeriğinin doldurulmasına imkân verir.

Bu nedenlerle kanun koyucu çocuğun güvenliğinden ne anlaşılması gerektiği hususunu uygulamalardaki somut şartlara göre hâkimin takdirine bırakmıştır.

Ancak hukuk doktrininde bu kavramın genel bazı tanımlarına da rastlanılmaktadır. Örneğin İsviçre'nin tanınmış hukukçularından Prof. Dr. Hegnauer bu kavramı şöyle tanımlamaktadır: Çocuğun güvenliği, belirli bir durumda en ileri düzeyde gelişimini sağlayacak şartlara bağ-

lıdır. Bu şartlar çocuğun kişiliğinin duygusal, zihinsel bedensel, sağlıksal, sosyal ve hukuksal olmak üzere bütün yönlerini kapsar¹.

20 Kasım 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirisi de şu tanımlayıcı ilkeyi getirmiştir (m. 2): “Çocuğun özgürlük ve haysiyet içinde sağlıklı ve normal biçimde beden, fikir ve ruh gelişiminin sağlanabilmesi için güvenliğinin korunması gereklidir...” O halde çocuk bedensel, fikirsel, sosyal ve ahlaki bakımdan özgürlük ve haysiyet içinde gelişebilme imkânına sahipse hakları ve güvenliği korunmuş olur.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin çocuğun korunması ile ilgili ilk maddelerinden biri de “the best interest of the Child” yani “çocuğun yüksek yararı” şeklinde türkçeye tercüme edilmiş olan 3. maddesidir. Bu maddeye göre “yasama organları ya da idarî makamlar, mahkemeler, kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yüksek yararı yani güvenliği temel düşüncedir”.

Çocuğun güvenliğini korumak ilk plânda ana-babanın görevidir. Ana-baba yoksa ya da görevlerini yerine getiremiyorlarsa bazı kuruluşlar yoluyla Devlet ve toplumun bu görevleri üstlenmesi tabiidir.

Medenî Kanunda, çocuğun beden, ruh ve ahlâk bakımından korunmasına ilişkin ayrıntılı hükümler vardır. Medenî Kanunun 272. maddesine göre, ana-baba çocuğu yetiştirme görevlerini yerine getirmedikleri takdirde, hâkim çocuğun korunması için uygun tedbirleri alır. Kanunun 273. maddesine göre ise, çocuğun bedensel ya da fikirsel güvenliği tehlikeye düşer veya çocuk manen terkedilmiş olursa hâkim çocuğu ana-babadan alarak bir aile veya kuruma yerleştirebilir. 274. madde velâyetin kaldırılmasını düzenlemiştir. Ana babanın velayeti kullanmaktan aciz olmaları, hacir altına alınmaları, çocuğa karşı olan görevlerini ağır biçimde ihmâl etmeleri veya çocuk üzerindeki yetkilerini ağır biçimde kötüye kullanmaları halinde hâkim velâyeti kaldırır².

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 20. maddesinde geçici ya da sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuğun Devletin özel yardım ve korumasını isteme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

1 HENAUER, Cyril: Berner Kommentar zum ZGB, Bd. II. Familienrecht. 2. Abteilung, Die verwandschaft, 1. Teilband, Das Ehehliche Kindesverhältnis Art. 252-301, Bern 1964, Art. 264, nr. 58.

2 Geniş Bilgi için bkz., Akyüz, Emine; Hâkimin Velâyet Hakkına Müdahalesi (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara 1974.

Sözleşmenin bu maddesi doğrultusunda Anayasamızın 61. maddesinin 4. fıkrasında hüküm vardır. Bu hükme göre, Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri almakla yükümlüdür.

Medenî Kanun velâyet kurumunun işlemediği hallerde küçüklerin hukukî menfaatlerini korumak için vesayet kurumunu meydana getirmiştir. Medenî Kanunun 354. maddesine göre, bir küçüğün hem anası hem babası ölmüş veya kendilerinden velâyet hakkı kaldırılmış olduğu hallerde hâkim çocuğa bir vasi tayin eder. Bunun gibi hâkim evlilik dışı çocuğun ana veya babasının velâyeti altında kalmasını uygun görmediği hallerde de ona vasi tayin eder. Kısaca, velâyet altında bulunmayan her küçüğe bir vasi tayin olunur (MK. m. 354/1).

Devlet memurları, resmî bir işlem dolayısıyla bir küçüğün velisiz kaldığını öğrenince bu durumu sulh mahkemesine bildirmekle yükümlü tutulmuşlardır (MK. m. 354/2). Bununla beraber herhangi bir kimse velisiz kalan bir küçüğe vasi tayinini sağlamak için sulh hâkimine başvurabilir.

Memleketimizde ana-babasının yardım ve korumasından yoksun veya onları tarafından maddi ve manevî yoksulluğa terkedilmiş çocukların kurtarılmaları, beden, ruh, ahlâk ve fikirce korunmaları amacıyla çıkarılmış ilk kapsamlı özel kanun 1949 tarih ve 5387 sayılı "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun'dur". Bu kanun daha sonra 1957 yılında 6972 sayılı "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun" ile yürürlükten kaldırılmıştır. 1949 tarihli Kanun korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetleri merkezî idareye ait kamu kuruluşları arasında bölüştürmüştü iken 1957 tarihli ikinci kanun bu bölünmeye her ilde veya bir kaç ilde belediyeler ve İl Özel İdareleri tarafından ortaklaşa kurulacak olan "Çocukları Koruma Birliklerini" de eklemiştir. Böylece korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hizmetler mahallî idare birimleri olan koruma birliklerinin doğrudan sorumluluğu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığının da dolaylı sorumluluğu altında yürütülmeye başlanmıştır. Uzun yıllar süren ve gerekli niteliklerden yoksun karışık bir uygulama döneminden sonra ortaya çıkan sorunlar sebebiyle 6972 sayılı kanun, 2828 sayılı ve 1983 tarihli "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu son kanun ile korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler tamamen Devletin yönetimi ve denetimi altında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde birleştirilmiştir.

Bu kanun korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal yardım niteliğindeki uygulamaları yeni ve modern esaslara bağlamıştır. Kanun ile getirilen yenilikler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler mahalli idare birimlerinin sorumluluğundan alınarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde birleştirilmiştir. Böylece hizmetlerin tek elden ve merkezden plânlanması ve denetlenmesi mümkün hale gelmiştir.

- Korunmaya muhtaç çocukların belirlenmesinde ve incelenmesinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yetkili kılınmıştır. Böylece daha önce yeterince yapıma imkânı bulunamayan korunmaya muhtaçlık tesbitinin uzman elemanlarca yapılması ve gerçekten korunması gereken çocukların daha sağlıklı biçimde belirlenmesi hukuken mümkün hale gelmiştir.

- Ekonomik yönden muhtaçlık içinde bulunan ailelerin parasal ve nesnel hizmetlerden (mal ve malzeme yardımı, rehberlik, yönlendirme vb.) faydalanmasını sağlayabilecek bir sosyal yardım sisteminin oluşturulması için gerekli hukukî, idarî ve malî yapı kurulmuştur. Böylece özellikle korunmaya muhtaç çocukların kurumlara yerleştirilmeleri yerine kendi aileleri yanında bakılmaları ve korunmaları imkânı doğmuştur.

- Çocukların korunmalarına ayrılacak mali kaynaklar eskiye oranla çok daha sağlam ve geniş gelir alanlarına yayılmıştır (SHÇEKK m. 18).

- Kanun yeni bir korunmaya muhtaç çocuk tanımı getirmiştir. "Korunmaya muhtaç çocuk, beden ruh ve ahlâk gelişimleri veya şahsî güvenlikleri tehlikede olup; 1- Ana veya babasız, ana ve babasız, 2- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, 3- Ana veya babası veya her ikisi tarafından terkedilen, 4- Ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk" olarak tanımlanmıştır (SHÇEKK. m. 3 / b).

- Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları da yaş sınırlamalarında değişiklik yapılarak yeniden tanımlanmıştır. Yuvalar için 0-6, yetiştirme yurtları için 7-18 olan yaş aralıkları, altı yaşında yetiştirme yurtlarına nakledilen çocukların ortam değiştirmekten duydukları psikolojik

rahatsızlıklar, ileri yaşlardaki çocuklar arasında kendilerini koruyama- ma gibi sebeplerle çocuğun güvenliği dikkate alınarak 0-12 ve 13-18 olacak biçimde değiştirilmiştir (SHÇEKK, m. 3/4 e 1).

• Çocuk yuvaları tanımına getirilen bir istisna ile, 12 yaşını doldurmuş olduğu halde gerektiğinde kız çocukların kuruluşlar bünyesinde korunmalarına devam edilmesi imkânı yaratılmıştır (SHÇEKK, m. 3/e-1 ve 2).

• 2828 sayılı Kanun, korunmaya muhtaç çocukların korunma kararları kalktıktan sonra kurumla ilişkilerinin sağlanması ve kendilerine imkânlar ölçüsünde yardımcı olunması (SHÇEKK, m. 24/son fıkra), evlenen kız çocuklarına çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak üzere evlenme yardımı yapılması (m. SHÇEKK, m. 32) gibi düzenlemelerle önceki mevzuatta yer almayan bazı eksiklikleri gidermiştir.

Böylece Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile sosyal reform karakteri taşıyan bir hukuki düzenleme yapılmıştır³.

II. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARIN TESBİTİ

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu korunmaya muhtaç çocukların tesbiti ve incelenmesi görevini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna vermiştir. Korunmaya muhtaç çocukların tesbit edilmesi ve bu tesbitin yapılması amacıyla yürütülen inceleme çalışmaları büyük önem taşır. Kamu kaynaklarının gerçekten ihtiyacı olanlara aktarılması ve çocuğun kişiliğine en uygun tedbirlerin seçilmesi anlamına gelen bu incelemelerin ehil personelce yapılması gerekir. Bu incelemeler SHÇEK Kanununun 21. ve 22. maddelerine dayanılarak çıkarılmış olan "Korunmaya Muhtaç Çocukların Tesbiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik" hükümleri doğrultusunda yürütülmektedir.

Anılan Yönetmeliğin 7. maddesi, korunmaya muhtaç çocukların bulunup ortaya çıkarılmasından illerde İl Sosyal Hizmet Müdürlüklerini, ilçelerde de Sosyal Hizmetler Şubelerini sorumlu tutmuştur. İl müdürlükleri ve sosyal hizmet şubeleri korunmaya muhtaç çocuklar hakkında basın-yayın organlarında çıkan haberleri ihbar kabul ederek ayrıca resmî bir duyuru gelmesini beklemeksizin harekete geçmek ve bu tür çocukları araştırmakla yükümlüdürler. Ayrıca SHÇEK Kanu-

3 ÇENGELCİ, Ethem, Türkiye'de Sosyal Yardımlar (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara 1985, s. 100.

nunun 21. maddesi korunmaya muhtaç bir çocuğun bulunduğunu öğrenen mahallî mülki amirleri, sağlık kurum ve kuruluşlarını, köy muhtarlarını, genel kolluk kuvvetlerini, belediye ve zabıta memurlarını il müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Şubelerine duyurmakla yükümlü tutmuştur.

Korunmaya muhtaç çocuk ve ailesi hakkında gerekli bilgileri toplamakla yükümlü olan sosyal hizmet uzmanı veya bulunmadığı takdirde il müdürlüklerince uygun görülecek bir kişi, çocuğun öz geçmişi ana-babasının olup olmadığı, ailesinin ve çevresinin sosyo-ekonomik durumu, o ana kadar yaşadığı yer, yakın akrabalık ve komşuluk ilişkileri gibi konuları açıklığa kavuşturmak amacıyla derinlemesine bir inceleme yapar. Hazırladığı rapora çocuğun ana-babası ayrılmış ise bu konudaki mahkeme kararını, çocuk terkedilmiş ise bunlarla ilgili tutanağı, çocuğun korunmaya muhtaç olduğu ihbar edilmiş ise bu durumun tesbit edildiği tutanağı ekler.

İl müdürlüğü veya sosyal hizmet şubeleri elde ettikleri bu bilgiler sonucunda çocuğun korunmaya muhtaç olduğu kanaatine varırlarsa dosyayı yetkilî ve görevli mahkemeye gönderirler.

Korunmaya muhtaç çocukların belirlenmesine ilişkin bir hüküm de Çocuk Mahkemeleri Kanununda vardır. Anılan kanuna göre, veli, vasi, çocuğa bakmakla yükümlü olan kimse veya cumhuriyet savcısının talebi üzerine çocuk mahkemesi tarafından gerekli tedbir kararı alınır (ÇMK, m. 14/ I).

Tedbir kararı verilmeden önce denetim delegelerince çocuk hakkında psiko-sosyal inceleme yapılarak bir rapor düzenlenir (ÇMK m. 20). Bu inceleme raporunda, çocuğun fiziksel, zihinsel ve moral gelişim aşamaları, ailesinin toplumsal, ekonomik ve kültürel durumu, aile yapısı ve aile içi ilişkileri, okul iş ve boş zamanlarını değerlendirdiği çevre hakkında bilgiler; çocuğun korunmaya muhtaç olmasının nedenleri ve çocuğa uygulanacak tedbir hakkında görüşler ile çocuğa ve ailesine uygulanacak sağaltım teknikleri hakkında öneriler yer alır⁴. (Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik). Görülüyor ki bu inceleme, Korunmaya Muhtaç Çocukların Tesbiti, İnceleme ve Korunma Kararının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmeliğe göre yapılan incelemeden daha kapsamlıdır.

⁴ Geniş bilgi için bk. KONANÇ, Esin: Türkiye'de Çocuğun Hukukî Durumu, s. 80—81, Ankara 1989.

Hâkimin vereceği korunma kararının gerek çocuğun korunmaya muhtaç olup olmadığının tesbiti, gerek kişiliğine en uygun tedbirin seçimi bakımından isabetli olabilmesi, çocuğun karardan önce mediko-psiko-sosyal bir incelemeye tabi tutulmasına bağlıdır. Bugün kurumlara yerleştirilen çocukların bedenlen, fikren, ruhen gelişmesi ve eğitilmesi yani güvenliğinin korunması gereği gibi sağlanamamaktadır. Çünkü, gerek korunma kararı verilirken, gerek çocuk kurum veya aile yanına yerleştirilirken böyle mediko-psiko-sosyal bir inceleme yapılmamaktadır. Çocukların yerleştirilmesinde sağlık, psikolojik ve ahlakî durumlarını gözden geçirmek üzere gözlem, ayırma istasyonları ve psikolojik merkezler mevcut olmadığından çocuklar aynı kurumlara yerleştirilmektedir. Bunun ciddi sakıncaları vardır. Problemlı çocukların normal çocuklarla bir arada bulunmasının bu sonuçlar üzerinde olumsuz etkiler yapacağı, normal çocuklar arasında kalan problemlı çocuklarda da bir çöküntü ve aşağılık duygusu gelişeceği açıktır. Bu nedenle kurumların tip farklılığı gösteren çocukların çeşitli ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde farklılaştırılması ve kurum yaşantısının düzenlenmesinde aile örneğine uygun küçük üniteler teşkiline gidilmesi gerekir.

İşte bu nedenlerle korunmaya muhtaç çocuk hakkındaki incelemenin, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagoğ ve gerekirse psikiyatristin de katılacağı bir ekip tarafından yürütülmesini öngören Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin yönetmeliğe göre yapılması çocuğun güvenliğine daha uygundur.

Bu incelemelerden sonra çocuk hakkında üç tedbirden biri alınabilir.

1. Çocuğun kendi ailesi veya akrabası yanında korunması

Bazı hallerde aile maddî destek ve rehberlikten yoksun olduğu için çocuğun ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve ona güvenliğine uygun bir ortam sağlayamamaktadır. Fakirliğin ve yetiştirme yurtlarının yatılı okul gibi algılanmasından kaynaklanan bir düşünce tarzının etkisiyle özellikle yoksul ana-babalar korunma kararı aldtırarak çocuklarını yetiştirme yurtlarına vermektedirler⁵.

Bu konuda değişik dönemlerde yapılan çeşitli araştırmalar bu yol ile yetiştirme yurtlarına önemli sayıda çocuk yerleştirildiğini göstermektedir. 1967 ve 1971 yılları arasında İstanbul Sosyal Hizmetler Merkezine korunma kararı alınmak üzere başvuran çocukları kapsayan in-

⁵ Bu konuda bkz. Tülay, Şükrü, "Korunmaya Muhtaç Çocukların Müesseselerde Bakımı", Sosyal Hizmet, C. 3, Sayı 12, Ankara Eylül 1969.

celemede, çocukların % 90'ının aileleri tarafından getirildiği tesbit edilmiştir⁶.

Denizli yetiştirme yurdunda yapılan bir incelemede de benzer sonuçlar bulunmuştur. Bu yurttta ana-babasız olmaları ve koruyucu aile, evlât edinme gibi koruma yollarından çeşitli nedenlerle yararlanamamaları sonucu kuruma alınan çocuk oranı % 6,74'dir. Geri kalan % 92.53 oranındaki çocuk ana-babası veya bunlardan biri sağ olmasına rağmen kuruma yerleştirilmiştir⁷.

Belirtilen araştırmalar fakirlik gerekçesi ile haklarında korunma kararı alınmış çocukların sayısının çok yüksek olduğunu göstermektedir. Fakirlik gerekçesi ile çocukların ailelerinden alınarak kurumlara konulması çocuklar açısından çok sakıncalı bir koruma şeklidir. Çünkü, zorunlu hale gelmedikçe ana-baba ve çocukların müşterek yaşantısını, çocuk ve ana-baba arasındaki günlük ilişkileri parçalamamak gerekir. Bir çocuğu kendi öz yuvasından, ana ve babasının bakımından ayrı bir yere göndermek çoğu kez çocuğun güvenliğini olumsuz biçimde etkiler. Çünkü, uzun ve aralıksız bir süre ana-babasından veya bunlardan birinden ayrı yaşama çocuğun anlayabileceği bir olay değildir. Bu nedenle ana-babanın yoksul olması tek başına hakime böyle bir ağır tedbiri alma yetkisini vermez. Bilakis hâkim yaptığı inceleme sonunda ana-babanın çocuğu yoksulluk nedeniyle kuruma vermek istediği kanısına varırsa çocuğun ana-babadan alınması talebini reddetmelidir.

İşte Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu bunu dikkate alarak yoksulluk kökenli sebeplerle çocukların yatılı kuruluşlarda zedelenmesini önleyici ve ülkenin sosyal hizmet alanındaki kıt kaynaklarının daha rasyonel kullanılmasını temin edici bir sisteme geçilmesi imkânını sağlamıştır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 9. maddesinin 'd' fıkrasına dayanılarak çıkarılmış "SHÇEK Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği" ile çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlayacak imkânlar getirilmiştir.

Anılan Yönetmelik, muhtaç oldukları için çocuklarını sosyal hizmet kuruluşlarının korunmasına bırakan ailelere, desteklendikleri takdirde çocuklarına bakabilecek iseler ayni ve nakdi yardım yapılmasını hükme bağlamıştır (m. 6). Söz konusu yardımın yapılabilmesi için yukarıda sözü

6 Ülker Ünsalan ve Arkadaşları, "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Bir İnceleme Raporu", İstanbul İl Sosyal Hizmetler Merkezi Müdürlüğü, İstanbul 1971.s. 14.

7 ÇENGELCİ, s. 138.

edilen inceleme sonunda ailenin yalnızca ekonomik zorluklar ve rehberlikten yoksun olması nedeniyle çocuklarına bakamayacak durumda olduğunun tesbiti gerekir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yapılan incelemeler sonucu muhtaçlık içinde oldukları tesbit edilen kişi ve ailelere belirli oranlar dahilinde dört ayrı makam tarafından yardım sağlanır. Bunlar SSY Bakanı, SHÇEK Genel Müdürü, Vali veya İl Sosyal Hizmetler Müdürleridir (ANYYY. m. 13). Çocuğa yapılacak yardım sürekli olabileceği gibi geçici de olabilir (ANYYY. m. 14 vd.). Söz konusu yardımdan yararlananlar Kuruma bağlı sosyal araştırmacılar tarafından sürekli izlenir (ANYYY m. 24). Bu görevliler sosyal hizmet mesleğinin bilgisine ve becerisine dayalı olarak "kişisel çalışma" yöntemi çerçevesinde yardım alanlara rehberlik yaparlar ve bunların en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale gelmelerine yardımcı olurlar (ANYYY m. 25). Aynı ve nakdi yardım yalnızca ana-babaya değil, çocuğun bakımını üstlenecek durumda olup da maddi durumu buna uygun olmayan akrabalara da yapılabilir (ANYYY. m. 6 b.a).

Bu yönetmelikle, bilhassa korunmaya muhtaç çocuk hizmetlerinin yeni bir çerçeve içine oturtulması ve çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtlarının salt ekonomik yoksunluktan kaynaklanan sebeplerle yatılı okul olarak görülmesini önleyici tedbirlerin alınması hukuken mümkün kılınmıştır. Ancak yapılacak yardımın miktarı çok az olduğu için⁸ aile veya çocuğun bakımını üzerine alan akrabanın bu parayla onun ihtiyaçlarını karşılaması zordur. Kurum bakımının devlete daha çok pahalıya mal olduğu dikkate alınarak yardımın miktarı artırılmalıdır.

2. Çocuğun Koruyucu Aileye Yerleştirilmesi

a) Genel Olarak

Koruyucu aile, mahkemece hakkında korunma kararı alınan çocuğun, geçici veya sürekli, ücretli veya gönüllü olarak aile ortamında bakımını gerçekleştirecek ve öz ana-baba yerini tutacak bir ailedir (KAY m. 5/b), m. 5/h).

Çocuğun aile ortamında yetişmesi sağlıklı gelişiminin temel şartıdır. Aile çocuğun duygusal, sosyal ve ahlâk gelişimini sağlayan temel kurumdur. Sosyolog, psikolog ve eğitimciler aile çevresinin önemine her zaman dikkati çekmişlerdir. Örneğin tanınmış İsviçreli eğitimci Pestaloz-

⁸ 1988 için 200 gösterge rakamının katsayı ile çarpılması ile elde edilen miktar.

zi çocuğun aile ortamı içerisinde büyümesinin önemini “bakım ve ihtimam işlerimizdeki hâkim düşünceye göre aile yanına yerleştirme başta gelmelidir. Ana ve babası ölmüş veya onlar tarafından terkedilmiş bir çocuğa yeteneklerini geliştirebileceği ve en dar bir çevre içerisinde topluma katılabileceği yeni bir yuva bulmak gerekir. Kişilik ve bağlılık aile yuvasında günlük ve yakın ilişkiler içerisinde bir arada yaşamakla gelişir. Karşılıklı saygı ve yardımlaşma, birbirine ait olma ve güven duyguları ailede uyanır. Burada herkese bireysel faaliyetlerde bulunabileceği bir yer ayrılmıştır. İşte böyle bir ortam bağımsızlık ve kişisel sorumluluğun gelişebileceği verimli bir topraktır. Madem ki öz ailesi olamıyor hiç olmazsa yine çocuğun içinde büyüdüğü ve yaşamayı öğrendiği bir aile olsun” biçiminde vurgulamaktadır⁹.

Çocuk Hakları Bildirgesi de “çocuk duygusal bir bağlılık, ahlâki ve maddî bir güvenlik ortamı içinde büyüme hakkına sahip olmalıdır” derken aynı düşünceden hareket etmiştir (İlke 6).

Bu nedenle çocuğun güvenliğinin korunmasında ailenin önemine inanmış gelişmiş ülkeler kurum bakımını en az sayıya indirip ağırlığı iyi örgütlenmiş koruyucu aile bakımına vermişlerdir. Koruyucu aile bakımı, ailesiz olup korunmaya muhtaç duruma düşmüş ya da ailesi yanında gerekli sevgi ve ilgiyi bulamayan küçük çocuklar için uygun bir yerleştirme yöntemidir¹⁰.

Koruyucu aileye yerleştirmede çocuk açısından en önemli etmen yaştır. Bir yaş sınırı koymak bilimsel bakımdan uygun olmamakla birlikte 13 yaşından küçük çocuklar için koruyucu aileye yerleştirme daha uygun bulunmaktadır. Çünkü bu yaşın üstündeki çocuklar ergenlik çağına girmiş olduklarından yabancı birinin otoritesini güç kabul etmektedirler. Öte yandan bu yaşın üstünde olan çocuklarda aile ortamından beklenen duygusal etkileşim zayıflamış, çocukla aile arasında anlaşmazlık ihtimali artmıştır¹¹. Cinsiyet açısından bir ayırım sözkonusu olmamakla birlikte, kızların duygusal ihtiyaçlarının daha yoğun olması nedeni ile onların aile yanına yerleştirilmesi ön plana alınabilir. Fakat her çocuk için aile yanına yerleştirmek uygun olmayabilir. Bu uygunluğu çocuğun yaşı, kişiliği, zihinsel ve bedensel durumu, cinsiyeti tayin eder.

9 Egger, A.: Das Familienrecht, 3. Abt., Die Vormundschafts, Art. 360-456, Zürich 1948, Art. 405, Nr. 36 dan naklen.

10 Sauvegarde de l'enfance, "Actualite du placement Familial specialise, Cean 1967.

11 Bıyıklı, Latife: "Gelişmiş Ülkelerde Koruyucu Aile Uygulaması", Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Suçluluğu Semp. Ank. 1983, s. 65.

Ancak, koruyucu aile bakımından beklenen yararların sağlanabilmesi için, koruyucu ailenin çok titiz bir çalışma ve değerlendirme sonucunda seçilmesi gerekir. Çünkü, koruyucu aile bakmak üzere aldığı çocuğa yeterli ihtimam göstermeyebilir, onu kendi çocuklarından daha aşağı seviyede tutabilir ve hizmetçi gibi kullanabilir. Bir çok aileler sadece para kazanma düşüncesi ile koruyucu aile olduklarından çocuğun yetiştirilmesi için gerekli masraflardan mümkün olduğu kadar tasarruf etmeyi düşünebilirler¹². Gerçi sosyal hizmet görevlisi koruyucu aileyi her zaman kontrol edebilir ve uygun olmayan durumların varlığını görürse çocuğu geri alabilir. Fakat çocuğun sık sık koruyucu aile değiştirmesi doğru değildir. Çocuk kendini güven içinde hissetmek ister ve istikrar gelişmekte olan kişiliğin temel şartıdır. Yerleştirildiği aile yanında karşılaştığı kötü muamele sonucu o aileden alınıp başka bir aileye verilen çocuğun hayatındaki istikrar ihlâl edilmiş olur. Bir de bu işlemin bir kaç defa tekrar edildiği düşünülürse sonucun çocuk için ne kadar yıkıcı olduğu kendiliğinden ortaya çıkar¹³.

Bunlardan başka koruyucu ailenin çocuğun özelliklerine göre seçilmemiş olması, çocukla koruyucu aile arasındaki ilişkilerin sürekli olarak denetlenmemesi ve yönlendirilmemesi çocuk-koruyucu aile çatışmasına neden olur. Denetim zayıflığı, çocuğun koruyucu aile tarafından hizmetçi gibi kullanılması ve sömürülmesine yol açar.

Çocuğa gerçek sevgi ve yakınlığı gösterebilecek bir ailenin seçilmiş olması da kendiliğinden çocuğun gelişimini güvence altına almaz. Bu kez de koruyucu ana-baba ile öz ana-baba özellikle de ana arasında bazı çatışmalar ortaya çıkabilir. Öz ana çocuğuna bakamayacak durumda olsa bile koruyucu aile yanına yerleştirilmiş çocuğun en çok sevdiği kişi olarak kalmak ister; çocuğun koruyucu ana-babaya bağlanmasına, onlara 'ana-baba' diye hitap etmesine tahammül edemez. Bu nedenle o, çocuk ve koruyucu aile arasında yakın duygusal ilişkiler kurulmasını istemez. Çocukların korunması ve yerleştirilmesi ile ilgilenen resmi ve özel kurumlar bu sorun üzerinde önemle durmakta ve sorunun koruyucu aile hizmetinin yararlarını tehlikeye düşürdüğünü belirtmektedirler¹⁴. Bu sınımayı azaltmak için sosyal hizmet uzmanlarının öz ana baba ile sürekli ilişki içinde olmaları ve onları çocuğun güvenliğinin ancak koruyucu aile ile duygusal ilişkiler kurması halinde korunabileceğine ikna etmele-

12 Schweizer, Dora: Die versorgung vernahlässigster Kinder nach Art. 284 ZGB, s. 107.

13 FREUD, Anna, Jenseits des Kindeswohls, Frankfurt 1974, s. 41.

14 HAFFTER, Carl: Kinder aus Geschiedenen Ehen, Bern 1960, s. 126.

ri gerekir. Böyle bir iknanın mümkün olmadığı hallerde ananın çocukla kişisel ilişki kurma hakkının mahkemece kaldırılması önerilmektedir¹⁵.

Şu halde koruyucu aile bakımının ancak, koruyucu ana babanın öz ana baba yerini tutabildiği ölçüde bir anlamı vardır. Bütün diğer dış şartlar çocuğun gelişmesini sağlayan bu sevgi ve anlayış şartı yanında pek az önemlidir.

b) Türkiye'deki Durum

Ülkemizde çocuğun başka bir ailede bakımı ile ilgili yasal düzenleme Medenî Kanununun 273. maddesinde yer almaktadır. 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanununda da koruyucu aile hizmetine ilişkin hükümler bulunmaktadır. 1957 tarihli "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki" yürürlükten kaldırılmış kanun, hakkında korunma kararı alınacak veya alınmış çocukların korunmak ve yetiştirilmek üzere aileler yanına geçici ya da sürekli olarak yerleştirilmesini düzenlemişti (m. 21). Bu hükme dayanarak koruyucu aile uygulaması ilk kez Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Unicef arasındaki işbirliği ile 1961 yılında Ankara'da pilot çalışma olarak başlatılmıştır. 1975 yılında hizmet 23 ilde bulunan o zamanki adı ile Çocuk Bakım Yurtlarına da kaydırılmış, 24.1.1977 gün ve 376 sayılı Genelge ile ülke çapında yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda koruyucu aile kurumu ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Kanunun korunma kararları ile ilgili 22. maddesinde "Haklarında derhal korunma tedbiri alınmasında zorunluluk görülen çocuklar mahkeme kararı alınmaya kadar bu kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda veya aile yanında mahallî mülkî amirin onayı alınmak suretiyle bakım altına alınır" denilmektedir. Kanunun koruyucu aile ile ilgili 23. maddesinde ise "mahkemece korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi bu kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda olduğu kadar kurumun denetim ve gözetiminde bir koruyucu aile tarafından da yerine getirilebilir, koruyucu aile, korunmaya muhtaç çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini gönüllü olarak üstlenebileceği gibi, kurumca tesbit edilecek ve ödenecek bir ücret karşılığında da yapabilir. Koruyucu ailelerin seçimine, çocukla ilgili sorumluluklarına, kurumla olan ilişkilerine, hizmetin işleyişine ve aileye ödenecek ücrete ilişkin esaslar bir yönetmelikle düzenlenir" denilmektedir.

15 HAFETER, s. 125-126.

Koruyucu aile Yönetmeliği 2.10.1984 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu yönetmelik ile koruyucu aile hizmetlerini yürütme görevi İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine verilmiştir.

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları her ay koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocukların kimliklerine, korunma kararı alınmasının nedenlerine, çocukların sağlık durumu, psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerine ait bilgileri içeren raporları İl Sosyal Hizmet Müdürlüklerine gönderirler (KAY m. 9).

Koruyucu aile çocuğun yeteneklerinin ve becerilerinin elverdiği noktaya kadar eğitimini, bakımını ve meslek sahibi olmasını, sağlığının korunmasını kendi öz çocukları gibi sağlamakla yükümlüdür (KAY m. 20). Bu nedenle koruyucu aile olabilecek kişilerin tutarlı, dengeli, çocuğa sevgi verebilecek kişilik yapısına sahip olmaları, çocuksuz veya az çocuklu olmaları, orta yaşlı ve çocuğun bakım, eğitim ve yetiştirilmesini sağlayacak asgari gelir seviyesine sahip bulunmaları gereklidir (KAY m. 10). Ancak maddede yer alan çocuksuzluk koşulu yerinde değildir. Çünkü, bir çocuk ideal ve uyumlu bir aile çevresini, baba, ana ve kardeşlerden oluşan bir aile ortamı içinde bulabilir. Çocuğun güvenliğinin ön plâna geçtiği günümüz hukuk sistemlerinde çocuksuzluk şartı evlât edinmede bile aranmamaktadır.

Koruyucu aile olmak üzere il Müdürlüklerine başvuran ailenin çevre şartları, kişilik özellikleri, evlilik ve toplumsal ilişkileri, çocuk yetiştirme konusundaki yargıları, ailenin diğer üyelerinin bu konudaki düşünceleri hakkında bilgi toplamak amacıyla bir sosyal inceleme raporu hazırlanır (KAY m. 12).

Sosyal inceleme raporlarının hazırlanmasında uygulamalarda genellikle yönetmelik hükümlerine uyulmaktadır. Ne varki çocuğun maddi güvenliğinin garanti altına alınması amacıyla öncelikle ailenin gelir seviyesine, ekonomik statüsüne önem verilmekte ve ileride evlât edinme koşullarını yerine getirebilecek şartlara sahip olmalarına dikkat edilmektedir. Ancak bu şartların mevcudiyeti belirlendikten sonradır ki çocuğa sevgi verebilecek bir ortama, fiziksel ve ruhsal sağlığa, hısımların tutumuna ve ailenin kültürel düzeyine bakılmaktadır¹⁶. Oysa, çocuğun ekonomik güvenliği gerek koruyucu aile hizmetinde gerek evlât edinmede o kadar önemli değildir. Koruyucu ailenin (sonradan çocuğu evlât edinme amacı bulunsa bile) çocuğun bakım ve eğitimini şahsen karşılaya-

16 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Koruyucu Aile ve Evlât Edinme Genel Durumu Raporu, Ocak 1987.

bilecek ekonomik güce sahip olması yeterlidir. Kaldığı koruyucu ailelere ücret ödenmesi de yönetmelikte hükme bağlanmıştır. Bu nedenle sosyal inceleme yapılırken çocuğun ruhsal güvenliğini etkileyebilecek hususlar ön plânda açıklığa kavuşturulmalıdır. Çocuğun duygusal gelişimi ve ruh sağlığı büyük ölçüde ana-baba ve çocuklar arasındaki karşılıklı duygusal ilişkilere bağlıdır. Çocuğun ileride yetişkinlere uyum sağlayabilmesi için bu ilişkilerin sürekli olması gerekir. Ana-baba ve çocuklar arasındaki bu yakın ve sürekli ilişkiler sadece uyumlu bir aile ortamında bulunabilir. Bu nedenle koruyucu aile olacak ana-babanın uygun sınırlar içerisinde zamanlarını çocuğun bakımı ve eğitimine ayıramayacaklarına dair herhangi bir tehlike söz konusu olmamalıdır.

Koruyucu aile olacak kişileri, çocuk almaya sevk eden nedenler onların çocuğa uygun bir bakım ve eğitim sağlayacakları konusunda bazı ipuçları verebilir. Ana-babasız ya da ana-babası tarafından itilmiş, reddedilmiş bir çocuğa uyumlu bir yetiştirme ortamı sağlama, onun gelişmesi ve güvenliği için çaba gösterme arzusu koruyucu aile olmanın esas nedeni olmalıdır.

Koruyucu aileye yerleştirilecek çocuğun duygusal ve zihinsel güvenliği koruyucu ana-babanın ona vereceği eğitime bağlıdır. Çocuğun bedensel, duygusal ve zihinsel gelişiminin korunması ve sağlanması koruyucu ana-babanın en önemli görevidir. Onlar bu görevi yaparken bazı güçlüklerle karşılaştıklarında görevli elemanlarla (sosyal yardımcıları, psikolog, eğitimci vb. gibi) işbirliği yapmaya istekli olmalıdırlar¹⁷.

Bowlby'ya göre koruyucu ailede aranacak en önemli özellik, sosyal hizmet uzmanı ile yakın ilişkiler kurabilmek, gerektiğinde ondan yardım istemekten ve kabul etmekten çekinmemek olmalıdır¹⁸.

Görüldüğü gibi koruyucu ailenin bulunması ve seçimi titiz bir incelemeyi gerektirmektedir. Koruyucu aile hizmetini yürütmekle görevli kurum çocuğu bir aile yanına yerleştirirken muhtemel tehlikeleri mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırmak için ciddi bir inceleme yapmak ve en ufak ayrıntıyı düşünmek zorundadır.

Yapılan inceleme sonunda koruyucu aile olmasına karar verilen ailelerle yerleştirilmesi düşünülen çocuklar arasında ilişki kurma çalışmalarına başlanır. Çocuk ve aile yeni durumlarına hazırlanır (KAY m.

17 EICHENBERGER, R.: Die materiellen Voraussetzungen der Adoption unmündiger nach neuem schweizerischen Adoptionsrecht, Freiburg 1974, s. 135.

18 BOWLBY, J.: Maternal Care and Mental Health, WHO, Cenevre 1952, s. 109-128.

13). Çocukla aile arasında gerekli uyum sağlandıktan ve yönetmeliğin 14. maddesinde belirtilen evraklar¹⁹ tamamlandıktan sonra İl Müdürlüğü ile koruyucu aile arasında Sözleşme imzalanır. Sözleşme valilikçe onaylandıktan sonra çocuk bir tutanakla koruyucu aileye yerleştirilir (KAY m. 15, 16).

Çocuk koruyucu aileye yerleştirildikten sonra özellikle ilk aylarda sık sık olmak üzere, ayda bir kez düzenli olarak izlenir. Bu ziyaretlerde çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının ve aile ile uyumunda ortaya çıkacak sorunların giderilmesi yönünde mesleki çalışmalar yapılır (KAY m. 19). Oysa uygulamalarda, 60 il ve 35 kuruluştan alınan bilgilere göre koruyucu ailelerin istenilen düzeyde ziyaret edilmedikleri anlaşılmaktadır²⁰. Buna neden olarak da eleman yokluğu, araç ve ödenek yokluğu, çevre il ve ilçelere ulaşım zorluğu gibi hususlar gösterilmektedir.

Koruyucu ailelerin yeterli biçimde izlenememesi sorununun bir nedeni de ailelerin bu ziyaretlerden hoşlanmamalarıdır. Aileler çocuğun geri alınacağı korkusu, çocuğa gerçeği açıklayamama sıkıntısı ve resmi aracın çevrede görüleceği endişesi gibi nedenlerle bu ziyaretleri istememektedirler. Ailelerden kaynaklanan bu sorunlar onların gerçek anlamda koruyucu aile olmamalarından ileri gelmektedir. Hizmeti evlât edinmeye yönelik olarak benimsemiş olan aileler büyük bir gizlilik içinde hareket etmekte, yapılan ziyaretlerden tedirginlik duymaktadırlar²¹.

Oysa uzmanlar tarafından yapılacak bu ziyaretler çocuk-koruyucu aile ve öz aile arasında gerekli uyumun sağlanması ve çocuğun sosyal, duygusal ve zihinsel güvenliğinin korunması bakımından çok önemlidir. Çocuk, koruyucu aileye yerleştirildiğinde ilk zamanlar uzmanın çocuğu sık sık ziyaret etmesi gerekir. Bu ziyaretlerde durumu izler, ilişkileri gözler ve çıkan güçlüklerin giderilmesine yardımcı olur; öz aile ile koruyucu ailenin çocuğun duygusal, sosyal ve ahlaki güvenliğinin gerçekleştirilmesi amacıyla işbirliği yapmalarına çalışır. Çocuk ve aile arasında uyum sağlanmışsa ziyaretler seyrekleştirilebilir. Sürekli bir koruyucu aile bakımı söz konusu ise ziyaretler daha da seyrek olabilir.

Koruyucu aile olmak aslında güç bir görevdir. Çünkü koruyucu ana-baba rolü ile öz ana-baba rolü arasındaki fark koruyucu aile için bir ta-

19 Nüfus ve evlenme cüzdanı sureti, ikametgah il mühaberi, gelir bildirim, sağlık kurulu raporu.

20 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Md. Koruyucu Aile ve Evlât Edinme Gezel Durum Raporu, Ocak 1987.

21 aynı.

kım sorunlar doğurur. Koruyucu ana-baba çocuğun günlük yaşamında öz ana-babanın rolünü üstlenir. Kurum adına çocuğun bakımı ve eğitiminin sorumludur. Ancak bu sorumluluğunun karşılığında öz ana-babanın yetkilerine ve serbestisine sahip değildir. O, kuruma hesap vermek zorundadır. Kurum, koruyucu ailenin çocuğa nasıl davranacağı konusunda bir takım sınırlar ve kurallar koyar. Bundan başka onlardan çocuğu sevmeleri ona öz ana-babasıymış gibi bakmaları, buna karşılık eğer varsa öz ana-babasıyla duygusal rekabete girmeyecek kadar uzak durmaları, böylece çocuğun ana-babasına olan bağlılığını sürdürmesine imkân sağlamaları istenir. Sosyal hizmet uzmanları koruyucu aileye bu güçlükleri gidermede yardımcı olurlar.

Ev ziyaretleri yukarıda belirtildiği gibi çocuğun özellikle duygusal güvenliği açısından büyük önem taşır. Çünkü çocuğun evinden ayrılıp koruyucu aileye yerleşmesi bir ayrılık sarsıntısı geçirmesine yol açabilir. Çocuk için bu ayrılık aynı zamanda, okulu, arkadaşları ve alıştığı tüm çevresinden ayrılma anlamına gelir. Bu değişiklikler çocuğun duygusal sağlığını tehlikeye düşürebilir. Öte yandan çocuk bilinç altında ana-babasının kendisini istemediğini düşünerek reddedilme ve değersizlik duygusuna kapılır. Yerleştirildiği yerde sevilmemekten endişe duyar.

İşte çocuğun bütün bu karmaşık duygularının düzene sokulması, görebileceği zararın en aza indirilmesi için sosyal hizmet uzmanının ona yardım etmesi gerekir.

Evden ayrılma, koruyucu aileye yerleşme ve bu yeni aile ile bütünleşme süreci içerisinde uzman belli aralıklarla ziyaretlerini sürdürmelidir. Bu görüşmelerde çocuğa neden başka bir aileye yerleştirildiği, daha sonra ne olacağı anlatılmalı yaşamındaki bu önemli değişikliği duygusal bakımdan hazmetmesi sağlanmalıdır²².

Çocuğu yerleştirme sürecine eğer varsa öz ana-babanın katılması da sağlanmalıdır. Aksi takdirde onlar çocuğun hayatından ya sorumluluklarını bırakarak tamamen çıkarlar ya da olur olmaz zamanlarda müdahalede bulunurlar. Öz ana-babanın bu tür davranışları, hatta çocuğu geri alma çabaları uygulamalarda sıklıkla rastlanılan ve kurumun şikâyetine yol açan durumlardır.

Ülkemizdeki uygulamalarda bu sakıncaları gidermek için hakkında korunma kararı verilen çocukların kurum veya koruyucu aileye yerleştirilmeleri sırasında bazı ailelerin muvafakatleri alınmakta, bazen bu

muvafakat noter senedi ile tescil edilmektedir. Fakat, çocuk koruyucu aile yanında bir kaç yıl kaldıktan sonra öz aile çocuğu geri almak istemektedir. Çoğu kez onların asıl amaçları koruyucu aile yanında yetiştirilmiş ve az çok yararlı hale gelmiş çocuktan herhangi bir biçimde yararlanmak düşüncesidir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Aile ve Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Genel Durum Raporunda (Ocak 1987) bu sakıncayı önlemek için çocuğun kuruma getirilme aşamasında öz ailelerden izin alınmasının alışkanlık haline getirilmesi önerilmektedir. Kanımızca böyle bir izne hukuken gerek yoktur. Çünkü, çocuk gerek Medenî Kanunun 273. maddesi gerek Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 3/ b. maddesi gereğince korunmaya muhtaç duruma düştüğü için hâkim kararı ile ana-babadan alınmaktadır. Hâkim çocuk hakkında korunma kararını verince, ana-babanın çocuğun ikametgahını tayin ve iadesini isteme hakları korunma tedbirinin devamı süresince hukuken ortadan kalkar. Zaten hâkim kararı ile çocuğun ana-babadan alınması onların bu haklarının kalktığına delildir²³. Hâkimin ana-babanın isteği üzerine yerleştirmeye karar verdiği hallerde bile ana-baba mahkeme kararı olmaksızın çocuğu geri alamazlar. Ana-babanın böyle bir durumda velâyet hakkına dayanması, hakkın kötüye kullanılması olarak nitelendirilmektedir. "Velâyetten doğan haklar ancak, çocuğa bakıp yetiştirme ihtiyacından ve arzusundan doğuyorsa ileri sürülebilir. Eğer böyle bir saik yoksa bu hakların ileri sürülmesi için makul bir amaç ve anlam da yok demektir ve bunların yersiz olarak talep edildiği kabul edilir"²⁴.

Ancak ülkemizdeki uygulamalarda hâkimler ana-baba talep ettiği takdirde korunma kararını kolayca kaldırarak çocuğu öz aileye iade etmektedirler. Hâkim korunma kararını kaldırırken, çocuğu ailesine iadenin onun beden, fikir ve ahlâk gelişmesini tehlikeye düşürüp düşürmediğini ciddi biçimde incelememektedir. Kaldı ki hâkim, sosyal hizmet uzmanının ana-baba ile yaptığı görüşmeler sonunda onların çocuğu bakıp yetiştirmekten çok istismar amacı ile geri istedikleri kanısını belirten raporunu da dikkate almamakta ve çocuğu tehlikeli ortama iade etmektedir.

Bu sakıncaların giderilmesi için İsviçre'de olduğu gibi ülkemizde de Medenî Kanunda değişiklik yapılarak kamu vesayeti kurumuna yer

23 EGGER, Art. 284, nr. 12.

24 Zürich, Obergericht, Z-K, Entscheid vom 16 juni 1949 (nicht veröffentlicht) (Lehmann, s. 87'den naklen).

verilmeli ve vesayet organları geliştirilmelidir. Kamu vesayeti görevi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine verilmelidir. Çocuk kuruma yerleştirilirken ana-babanın velâyet hakkı nez edilerek çocuğa vasi tayin edilse bile alelâde ve normal vesayet bir çok hallerde çocuğun güvenliğinin korunması bakımından yetersizdir. Çünkü vesayet, evlilik dışı çocuklara ilişkin hükümlerde hukukî korunmaya, özellikle bakım ve yetiştirilmesi üçüncü kişilere (koruyucu aile ya da kurum bakıma) verilmiş çocukların sosyal yardım yoluyla fikren ve ahlâken yetiştirilmesine ve devamlı olarak kontrolüne ihtiyaç gösterir. Vasinin bu görevi yerine getirmesi ise ancak hukukî, tıbbî, psikolojik, pedagojik ve sosyal yardıma ilişkin konularda bilgi sahibi olmasıyla mümkündür. Normal bir vasiden bütün bu bilgilere sahip olması ve tüm zamanını çocuk için sarfetmesi beklenemez.

Koruyucu ailelere bir ücret ödenmesi de yönetmelikte hükme bağlanmıştır (KAY. m. 31). Ancak bu ücret çok düşük olduğu için ülkemizde ücret karşılığı koruyucu aile uygulaması yer almamaktadır.

Esasen bizatihi koruyucu aile uygulaması ülkemizde yok denecek kadar azdır. İlgili yönetmelikte bu hizmet ayrıntılı biçimde düzenlenmiş olmakla beraber koruyucu aileler yanında 457 çocuk bulunmaktadır²⁵. Koruyucu aile uygulamasının başladığı 1966 yılından 1987 yılına kadar aile yanına yerleştirilen 1707 çocuktan 930'u (% 54,48) bu aileler tarafından evlât edinilmiştir. Bu da ülkemizde koruyucu aile hizmetinin amaca uygun biçimde yürümediğini göstermektedir²⁶.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Koruyucu Aile ve Evlât Edinme Genel Durum Raporunda tatminkâr bir ücret sağlandığı taktirde koruyucu aile hizmetinin büyüyeceği, fakat niteliğinin düşebileceği ileri sürülmektedir. Ancak, ailenin çocuk bakma amacının salt ekonomik olmaması, verilecek paranın çocuk için kullanılmasını sağlamak amacıyla ailelerin titiz bir inceleme sonucu seçilmesi ve denetlenmesi halinde bu sakıncaların giderileceği belirtilmektedir.

Ailelere yeterli ücret sağlandığında korunmaya muhtaç çocukların daha iyi yetişmesi ve gelişmesinin mümkün olacağı, kurum bakımından uzaklaşarak koruyucu aile bakımına ağırlık verileceği ve Devletin bu

25 ÖKTEM, T.: Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesinin Görev ve Çalışmaları, Sosyal Hizmet Bülteni 2, Ankara 1987, s. 7.

26 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı SHÇEK Genel Md. Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Genel Durum Raporu 1987.

yolla daha az maddi külfet altına gireceği görüşü de anılan raporda isabetle savunulmaktadır.

3. Çocuğun Kuruma Yerleştirilmesi

Çocuklar için kurum bakımı çocuk refahı alanında en eski ve önemli bir hizmet türüdür. Bu bakım tarzı, bir aile ortamında korunamayan çocukların yatılı olarak kendileriyle herhangi bir kan bağı olmayan diğer çocuklarla birlikte gruplar halinde ya da topluca yaşamaları ve biyolojik ebeveynlerinin yerini alan yetişkinlerce bakılmaları şeklinde tanımlanmaktadır²⁷.

Çocuklara yönelik bakım ve koruma hizmetlerinin yatılı sosyal hizmet kurumları tarafından yürütülmesinin uygun olup olmadığı tartışmalıdır. Kurumun normal bir toplum yaşantısı şartlarını verememesi, çocuğu yapay bir atmosfere göre şartlandırması ve onun ruh sağlığını ihmal etmesi çok büyük bir sakıncadır. Kurum bakımı ideal ölçülere ulaşmış, çocuğun bütün fiziksel ihtiyaçları karşılanmış olsa dahi, kışla havası çocuğu psikolojik yönden olumsuz etkilemekte ve çocuk kişisel ilişkiler, günlük yaşantı ve deneyimler yönünden eksik kalmaktadır.

Küçük yaşlarda kurumlara konulmuş çocukların gelişimi bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal bakımdan geri kalmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde, çeşitli kurumlarda yetişmiş bir ve dört yaşları arasında bulunan bir grup çocukla uygun olmayan aile şartları içinde yaşayan ve anaları çalışan bir grup çocuk karşılaştırılmıştır. Çocuklar yetişkin oluncaya kadar izlenmiş ve topluma uyumları araştırılmıştır. Uygun olmayan aile şartları içinde yetişen çocukların % 18'inin uyumsuzluk göstermelerine karşılık, kurumlarda yetişen çocuklarda bu oran % 34,5 olarak tesbit edilmiştir²⁸.

Bowlby bu konuda şunları söylemektedir :

“Yaşamın beş veya daha çok yılını yurtlarda geçirmiş çocukların üçte biri yetişkin olduklarında sosyal uyumsuzluklar göstermektedirler. Yetişkinlerin en önemli fonksiyonunun “ana babalık” olduğu gerçeği gözönünde tutulursa bu sonucun toplum için alârm işareti olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü ileride sosyal uyumsuzluk gösterecek bu kurum çocukları yeterli ve başarılı ana-babalar olamayacaklardır. Bunun

27 GÜRAN, Nesrin: Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı, Ank. 1989, s. 110.

28 BOWLBY John: Mutterliebe und Kindliche Entwicklung, Basel 1972, 71.

sonucu olarak, bu ana babaların çocukları da ihmal ve terk edilmiş çocuk durumuna düşeceklerdir²⁹.

Ülkemizde 24 yetiştirme yurdunda 18 yaşındaki gençler üzerinde yapılan bir araştırma, kurum bakımının korunmaya muhtaç gençlerin kendine güven ile iş ve meslek sahibi olmaya hazırlama açısından hedeflerine yeterince ulaşmadığını ortaya koymuştur³⁰.

İstanbul'da Bakırköy Çocuk Yuvasında yapılan başka bir araştırmada da, yuvada kalan çocuklarda parmak emme, tırnak yeme, yatağı ıslatma, aşırı hareketsizlik ve durgunluk, yalan söyleme, somurtkanlık, çalma, dikkat dağınıklığı, saldırganlık gibi davranış bozukluklarına rastlanmıştır³¹.

Bu sakıncalarına rağmen kurum bakımından tamamen vazgeçmek mümkün değildir. Çünkü, aileye uyum gösteremeyen, davranışları ve eğilimleri nedeniyle uygun bir kurumda bu iş için yetiştirilmiş eğiticiler tarafından eğitilmesi gereken çocuklar vardır. Örneğin, sorunu çevresinden ayrılmadıkça çözümlenmeyecek çocukların, yoğun bir psikolojik tedavi ve özel eğitim gerektiren çocukların, ailesine olan yakın bağlılığı ve yaşı dolayısıyla başka bir aileye yaklaşamayacak çocukların kurumlarında eğitilmeleri daha uygundur.

Ancak ülkemizde kurum bakımında bu yönde bir değişiklik olduğunu söylemek güçtür. Yukarıda belirtilen araştırmalar çocukların büyük çoğunluğunun ekonomik nedenlerle ana-babaları tarafından kurumlara yerleştirildiğini göstermektedir. Tulay'a göre³² "çocuğun yalnız ekonomik nedenlerle veya parasız bir okulda okutulması gayesiyle, evden, yakınlarından uzaklaştırılması asla doğru değildir. Müesseseler çocuğun bir çok maddî ihtiyacını karşılamakla beraber, ailenin kazandıracığı değer hükümleriyle ruh sağlıklarını ve kişiliklerine etki eden bir çok faktörün yerleşmesini sağlayamamaktadırlar. Çocuğun korunmasında ve yetiştirilmesinde en iyi ortam ailesi, yakınları ve kendi öz muhitidir; veya bunun yerini tutacak evler veya insanlardır. Bu anlayışla müesse-

29 BOWLBY, age, s. 71.

30 ÜNLÜ, Erden: Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurum Bakımı Örneğinde Sosyal Hizmette bir Değerlendirme Araştırması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1987.

31 KUT Sema / ÖZALTIN Gülten: "Bakırköy Çocuk Yuvasında 3-12 yaş çocuklarının Davranış Sorunları Üzerine Bir Araştırma", Hacettepe Üniv. Sos. Hiz. Yüksek Okulu Dergisi, 1987, s. 133-159.

32 TULAY, Şükri: "Korunmaya Muhtaç Çocukların Müesseselerde Bakımı Hakkında Rapor," Doğan Basımevi, Adana 1962, s. 7.

se bakımını ancak belli sebeplerle çocuğun özel durumunda problemlerine ve müessesenin belli maksat ve yetiştirme programına ayarlamak lazımdır. Bunun dışında çocuğu yedirmek, doyurmak, barındırmak manasında olacak bir toplama dış görünüşü ile hayırlı ve insanî bir hizmet zannedilse bile gerçekte tam aksine zararlı, israfli, kişiliği zedeleyen, istismara müsait verimsiz bir uygulamadır... Müesseselere sevk edilen çocuklar manen metruk, pek çok aile geçimsizliklerine, facia ve kötülüklerine şahit olmuş, sokağa düşmüş, artık bu müesseseden başka bir tertibe girmeyen, kendisini altüst eden tecrübeler geçirmiş, yakınları ve başkaları yanında kalmasına bütün yönleriyle imkân bulunmayan kimseler olmalıdır. Aynı zamanda müesseseler (yuva ve yurtlarda) çocukları reşit oluncaya kadar himayesinde tutan süreli bir mahal anlayışıyla değil, kötü kanı ve anlaşmazlıkları ortadan kaldıran, yeni baştan terbiye ederek moralini düzelteren ve her an için gerçek hayat ve topluma intibak ve intikalini temin eden bir ruh, prensip ve programına sahip bulunmalıdır. Kısacası yetiştirme yurtları çocukları tekrar topluma döndürme merkezi hüviyetiyle ele alınmalıdır". Yazar bu son cümlesinde yetiştirme yurtlarına alınması gerekli çocukların toplumsal ilişkilerden soyutlanmaksızın yetiştirilmesinin önemini vurgulamakta ve kurumun temel işlevinin çocuğun toplumsallaştırılmasını sağlamak olduğuna işaret etmektedir.

Ülkemizde halen kurum bakımından yararlanan korunmaya muhtaç çocuk sayısı 49, çocuk yuvasında 6223,89, yetiştirme yurdunda 10895 olmak üzere toplam 17118 dir. Koruyucu aile yanında bakılan çocuk sayısı ise 457dir³³. Bu veriler Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun çocuklara yönelik sosyal hizmetleri büyük ölçüde yatılı sosyal bakım kuruluşları bünyesinde gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun m. 3, 'e' fıkrasının 1. bendine göre, çocuk yuvaları 0-12 yaşları arasındaki korunmaya muhtaç çocukların bedensel ve psiko-sosyal yönden gelişmelerini sağlamak, onları eğitmek, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazandırmakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Çocukların bu yuvalara kabulü, bakım ve eğitimleri ve buradan ayrılma koşulları çocuk yuvaları yönetmeliğinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

Anılan yönetmeliğe göre, çocuk yuvalarında müdür ve memurlardan oluşan yönetim görevlileri, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk

33 KUT, Sema: "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar" (Türkiye'de Çocuğun Durumu, Ankara 1989, s. 141.

eğitimcisi, öğretmen, doktor, hemşire ve diyetisyen bulunması gerekmektedir (CYY m. 10, 11, 16, 19). Ancak bazı çocuk yuvalarında bu görevlilerden bir kısmı yoktur. Bulunanlar arasında da işbirliği yerine rekabet olduğu için yuvalarda ekip çalışması yapılamamaktadır³⁴.

Çocuk yuvaları Yönetmeliğinde, yuvaların fiziksel koşulları ve çocuğa verilecek eğitim ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir (m. 26-39). Yönetmeliğe göre, çocuklar 20 kişilik gruplara ayrılacak ve her grubun başında bir öğretmen, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk eğitimcisi veya hemşire bulunacaktır. Çocuklar yuvaya geldiklerinde sağlık durumları, psiko-sosyal özellikleri ve eğitim durumları belirlenerek bir gruba koyulurlar. Çocuklar yuvalarda 12 yaşına kadar korunurlar ve bu yaştan sonra yetiştirme yurtlarına gönderilirler.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, yetiştirme yurtlarını korumaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş ve meslek edinmelerini ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak tanımlamıştır (m. 3 / b. 2). Kurum çocuğun akademik ve mesleki eğitimini sağlamakla yükümlüdür. Okul çağında bulunan çocukların eğitim ve öğrenimleri Milli Eğitim Bakanlığı ile diğer kamu kurumlarına ait okullarda gerçekleştirilir. Herhangi bir okula devam edemeyecek durumda olanlar ise kamuya yahut özel kesime ait işyerlerinde ücret karşılığında çalıştırılarak bir meslek sahibi yapılırlar (SHÇEK K. m. 25).

Çocuklar genellikle reşit oluncaya ya da korunma kararı alınmasına neden olan olaylar ortadan kalkıncaya kadar buralarda kalabilirler. Bazı hallerde çocuk reşit olduktan sonra da rızası alınmak şartıyla korunma kararı uzatılabilir. Bu haller anılan kanunun 24. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre, ortaöğretime devam eden çocuklar 20 yaşına, yükseköğretim kurumlarına devam eden çocuklar 25 yaşına, iş ve meslek öğrenen çocuklar da 20 yaşına kadar korunma kararı uzatılarak yurtda kalabilirler. Ayrıca korunma kararı kaldırılan kız çocuklardan tek başlarına yaşamlarını sürdüremeyecek olanların kurumca korunmaları devam eder. Bu çocukların hizmetlerinden kuruma bağlı iş yerlerinde, iş ve ibate giderleri ile kendilerine verilen harçlıklar karşılığında yararlanır (SHÇEK K. m. 24). Bu hükümlerle, çocukların kendi kendilerine yeterli olmaksızın topluma salıverilmeleri önlenmiş olmaktadır. Anılan kanunda 25.2.1988 tarih ve 3413 sayılı kanunla getirilmiş bir yenilik ile

34 KUT, Sema: "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar", s. 145.

çocukların kurum dışındaki yaşam ile bütünleşmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu hükme göre kamu kurum ve kuruluşları serbest kadrolarının binde birini kurumda bakılarak 18 yaşını dolduran çocuklara ayıracaklardır (Ek. m. 1).

III. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yukarıda belirtildiği gibi ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetler büyük ölçüde yatılı kurum bakımı türündedir. Ancak kurumların kışla tipi türünde düzenlenmesi hizmetin nicelik ve niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklar kurumlarda toplu halde yaşamaktadırlar; yatakhaneler gereğinden fazla kalabalıktır. Çocukların serbest zaman faaliyetleri için ayrılan mekânlar çok büyük ve dersane biçiminde düzenlenmiştir. Böyle bir fiziksel düzenleme çocuklara ev ortamı sağlayamadığı için hizmetin niteliği üzerinde olumsuz etkide bulunmakta ve çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu nedenle kurumların kışla havasından çıkartılması, küçük ev tipi biçiminde düzenlenmesi, toplu bakım yerine grup bakımına geçilmesi topluyla yakın ilişki kurulması gerekmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan hizmetin niteliği yanında niteliği de çocuğun duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimi açısından çok önemlidir. Hizmetin niteliği büyük ölçüde kurum içi ilişkilerin düzenlenmesi ve kurumun toplumsal çevre ile olan ilişkilerine bağlıdır.

Kurum içi ilişkilerin düzenlenmesi, kurumda aile ortamının yaratılmasını, kurumun ihtiyaçlarına değil çocukların ihtiyaçlarına öncelik verilmesini, çocuklar arasındaki ilişkilerin yönlendirilmesini ve kurumda görevli elemanlar arasında işbirliği ve ekip çalışmasını gerektirir. Yurtların yapısı yurttan yararlanan çocukların kişilik gelişimlerini ön plâna almalıdır. Yurt yaşamı güvenli bir ortam içine sokulmalı, çocuk eğitimi, yönetici, uygulayıcı ve personel ilişkileri karşılıklı anlayış içinde geliştirilmelidir.

Oysa memleketimizde kurumlarda görev alan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, eğitimci, öğretmen gibi elemanlar arasında ekip çalışmasına dayanan işbirliği bulunmamaktadır. Bu elemanlar ortak bir sorumluluğu paylaşmak yerine birbirleriyle rekabete girmekte ve hizmetler gereği gibi yerine getirilememektedir.

Yuvalarda hizmet esnekliği olmayan rutin programlar uygulanmaktadır. Titizlikle yürütülen bu programlarda çocuklar yaş gruplarına ayrılmakta ve günlerini bir gündüz bakımevi ya da ana okulu faaliyetleri-

nin sınırlılığı içinde yaşamaktadırlar. Bireysel ilgiye ihtiyacı olan çocuklara bu ilgi verilememektedir. Çocuk için ana ya da baba figürü genellikle otorite ile özdeşleştirilmektedir³⁵.

Yetiştirme yurtlarında verilen hizmetin niteliğinde de benzer aksamalara rastlanmaktadır. Bu kurumların büyük bir çoğunluğunda yaşama biçimi daha çok parasız yatılı okul modeline benzemektedir. Bunun nedeni, kurumun örgütsel yapısının, yönetime dayalı hiyerarşik model içinde işletilmesi ve ilişkilerin bürokratik tutumlara dayandırılmasıdır. Yönetici-öğretmen-çocuk ilişkileri bürokratik değerler içinde oluşmakta ana-baba-çocuk ilişkilerinin yerini alamamaktadır. Bürokratik ilişkiler, aile ortamında gelişen sevginin ve ilginin yurtlarda oluşmasını engellemektedir³⁶.

Bu nedenlerle kurumlardaki yetiştirme düzeni ve anlayışı değiştirilerek, aile ortamının yaratılması gerekmektedir. Kurumların yapısı içinde hizmetlerin yönetimini üstlenecek birimler ile uygulamaları gerçekleştirecek birimler birbirinden ayrılmalıdır. Kurumda, hizmetlerin yürütülmesine yönelik bürokratik işleyişler yönetim birimleri tarafından yapılırken, hizmetleri uygulayacak, çocuklarla yüzyüze etkileşim içinde olacak birimler aile ortamına benzer biçimde düzenlenmelidir. Yönetim birimleri ile uygulama birimleri arasında ekip çalışması anlayışı hâkim olmalıdır. Uygulayıcı birimler içinde görev alacak olan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, öğretmen, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanı, doktor ve diğer yardımcı elemanlar ekip çalışması anlayışı içinde hizmetin plânlanmasına, programlanmasına ve uygulanmasına katılmalıdırlar. Ayrıca, hizmetin uygulanması sürecinde ekibe yurtta kalan gençlerin de etkin bir biçimde katılması sağlanmalıdır³⁷.

Kurumlarda koruma altına alınan çocukların toplumsallaştırılmaları sürecinde demokratik yetiştirme anlayışı benimsenmelidir. Yurtlarda hoşgörüyü sevgi ve saygıya dayalı demokratik bir etkileşim ortamı yaratılmalıdır. Gençlerde yurt yaşamına etkili ve çok yönlü olarak katılma olanağı sağlanmalıdır.

Kurumdaki çocukların toplumsallaşmaları açısından kurum içindeki yetiştirme koşullarının düzenlenmesi kadar, kurumun sosyal çevresi ile olan ilişkilerinin düzenlenmesi de gerekir. Çünkü özellikle yetiştir-

35. KUT, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 142.

36. CILGA, İbrahim, Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları, Ankara 1989, s. 206.

37. (aynı).

tirme yurtlarına alınacak çocukların sosyal ilişkilerden soyutlanmadan yetiştirilmesi halinde kurumlar işlevlerini yerine getirmiş olurlar. Gençlerin konumlarına, yaşlarına ve ilgilerine uygun toplumsal hizmet kurumlarıyla ilişkiye sokulmaları çevreye açılmayı bir ölçüde sağlayabilir. Gençleri, çevredeki kurumlarda sürdürülen çeşitli boş zaman etkinliklerine, kültür ve sanat konularına yönelik çalışmalara yönlendirmek onların çevre ile etkileşim içine girmelerini sağlayabilir.

Yetiştirme yurdundaki gençlerin çevre ile etkileşim içinde bulunmaları, onların toplumsallaşması, yetişmesi ve kişiliklerinin oluşması bakımından gereklidir. Bu imkânı bulamayan gençler yurt yaşamı içinde sosyal çevreden kopuk bir yetiştirme koşulu içinde kalırlar ve ileride yurttan ayrıldıklarında topluma uyum sağlama güçlüğü ile karşılaşılırlar.

Yetiştirme yurtlarının temel işlevlerinden biri de koruma altına aldığı gençleri geleceğe umut ve güvenle bakacak biçimde yetiştirmektir. Bu nedenle yetiştirme yurtlarındaki gençlerin bir meslek ve iş sahibi olana kadar desteklenmeleri zorunludur. Gençler, gelecekte umut ve beklentilerini gerçekleştirebilmek bakımından önemli olan meslek seçimi ve girecekleri işlerde güvenli bir ortama, yeterli bir ekonomik düzeye kavuşmayı isterler. Bu bakımdan yetiştirme yurtları işlevlerini, gençlerin bu beklenti ve isteklerini gerçekleştirecek biçimde sürdürmelidirler. Yurtların bu işlevi gerçekleştirememesi gençleri gelecek konusunda çok yönlü sorunlarla karşı karşıya bırakır. Çünkü, eğitim sürecini tamamlamadan ve bir meslek ve iş sahibi olmadan toplumsal koruma kapsamından çıkma onları gelecek korkusuna yöneltir. Öte yandan, yetiştirme yurdundan ayrıldıktan sonra gençlerin yeniden kimsesiz ve korumasız koşullar altında kalmaları yetiştirme yurduunun o ana kadar vermiş olduğu hizmetin boşa gitmesi sonucunu doğurur. Başka bir anlatımla toplumsal koruma hizmetinin uzun vadeli amaçlara ulaşacak boyutlardan yoksun oluşu, kısa vadeli bakım hizmetinin işlevini ortadan kaldıracaktır. Bu nedenlerle koruma altındaki gençlerin gelecekte Sosyo-ekonomik yönden yüksek bir yaşama düzeyine ulaştırılması ve bu düzeye ulaşana kadar toplumca ve kurumca desteklenmeleri zorunludur.

BİBLİYOGRAFYA

- Akyüz, Emine: Hâkimin Velâyet Hakkına Müdahalesi (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara 1974.
- Bıyıklı, Latife: "Gelişmiş Ülkelerde Koruyucu Aile Uygulaması", Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Ankara 1983.

- Bowlby, John:** Mutterliebe und Kindliche Entwicklung, Basel 1972.
- Bowlby, John:** Maternal Care and Mental Health, Who, Cenevre 1952.
- Çengelci, Ethem:** Türkiye'de Sosyal Yardımlar ve Bir Model Geliştirme Denemesi (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1985.
- Cilga, İbrahim:** Korumaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları, Ankara 1989.
- Eichenenberger, R.:** Die Materiellen Voraussetzungen der Adoption unmündiger nach neuem schweizerischem Adoptionsrecht, Freiburg 1974.
- Egger, A.:** Das Familienrecht, 3. Abteilung, Vormundschafts, Art. 360-356, Zürich 1948.
- Güran, Nesrin:** Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı, Ankara, 1989.
- Freud Anna:** Jenseits des Kindeswohls, Frankfurt 1974.
- Haffter, Carl:** Kinder aus geschiedenen Ehen. Bern. 1960.
- Hegnauer, Cyril:** Berner Kommentar zum ZGB, Bd. II. Familienrecht, 2. Abteilung, Die Verwandtschaft, I. Teilband, Des eheliche Kindesverhältnis Art 252-301. Bern 1964.
- Konanç, Esin:** Türk Hukukunda Çocuğun Korunması, Ankara 1989.
- Kut. Sema:** "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar" (Türkiye'de Çocuğun Durumu) Ankara 1989.
- Kut. Sema/ Üzaltın Bakırköy Çocuk Yuvasında 3-12 yaş çocuklarının Davranış Sorunları Üzerine Bir Araştırma" Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi 1987.**
- Lehmann, Walter:** Die Einschränkung der Elterlichen Gewalt durch Massnahmen Gemäse Art. 283 und 284 des Schweizerischen Zevilgesetzbuch, Diss. Bern 1949.
- Öktem, T.:** Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesinin Görev ve Çalışmaları, Sosyal Hizmet Bülteni 2, Ankara 1987.
- Zehweizer, Dora:** Die Versorgung Vernachlassigster Kinder nach Art. 284 ZGB, Zürich 1948.
- Zehweizer, Dora:** Die Versorgung Vernachlassigster Kinder nach Art. 284 ZGB, Zürich 1948.
- Sauvegarde de l'enfance, "Actualite du Placement Familial Specialise" cean 1967.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Genel Durum Raporu, Ocak 1987.
- Tulay, Şükri:** "Korunmaya Muhtaç Çocukların Müesseselerde Bakımı", Sosyal Hizmet, Cilt 3, sayı 12, Ankara Eylül 1969.
- Tulay, -ükri:** Korunmaya Muhtaç Çocukların Müesseselerde Bakımı Hakkında Rapor, Doğan Basımevi, Adana 1962.
- Ülker, Ünsalan:** "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Bir İnceleme Raporu" İstanbul İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü İstanbul 1971.
- Ünlü, Erden:** Korunmaya Muhtaç Çocuklar için Kurum Bakımı Örneğinde Sosyal Hizmette bir Değerlendirme Araştırması (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1982.